

שהדברים הגיעו לאזניו, גם פירסם כי מחקר כזה עומד להידפס ב"יחידה". לפני צאתו למינסק סיפר לי, כי החוברת גדלה בינתיים ועומדת להיגמר ולהיות לספר: על דרכי הפלפול התלמודי ועל המתמטיקאים העברים הגדולים שבדור האחרון. ההתפנה לכך בתנאי מינסק?

את חיי הציבור של הדור שאף לחיות בכל חום לבו. ביקר אספות לתיאבון, האזין בהנאה לויכוחים פוליטיים, וגם קבע עמדה. ואף ביחסיו אלה היה הרבה מן הפרימיטיביות של אנשי מידות. הערכים היו מעטים ומצוקים: נאמנות לישראל, קדושת הצדק הסוציאלי, שנאה למלחמת עמים. והקנאות לערכים האלה — רתחנות רחבת ידיים מלווה בקצף קסלני לכל מסלף ולכל דורש ואינו מקיים, לכל מי שלא תוכו — כבירו. בקרב הקהל — שתקן, כאילו צדדי, אולם אח"כ, בחדרו — קלחת רותחת. מלא זעם ליריבו ורב ההערצה לזה שהסכים לו. משונה היה לראות את האיש הענקי הזה יושב על אחד הספסלים הקטנים בין עשרות נערים ונערות באולם האגודה שבליניינשטרסה, או בדרגונ-שטרסה, מאזין ערב שלם למרצה באספת פועלי ציון או ליגה לא"י העובדת, שהוא חשב את עצמו לחבר נאמן לה.

החברים

כשרון גאוני

מאת ד"ר י. קלצקין

אין להכחיש, שיעקב גרומר היה מחונן גם בהרבה כשרונות של עילוי — ביחוד, בכוח זכרון ענקי — אבל הללו טפלים לגבי מידת גאוניותו האישית. בילדותו נתגלתה גאוניותו בים התלמוד — מספרים שר' יוסף דוב, הרב מבריסק, היה רגיל לאכיר: בפעמיו של הילד יענקלע עלי להיזהר בדברי תורה וזוהרית יתירה, שלא יקפחני בפרכותי: התריפות — ואחר כך במתימטיקה העליונה בנסינגן ובברלין. בשנותיו האחרונות שימש גם סגן לאלברט איינשטיין, מאונס ולא ברצון, שכן כל ימיו סירב להידות בתורת היחסות, אלא משום שהשעה היתה דחוקה לו ביותר נתרצה. לאחר שידולים רבים, לשרת לאיינשטיין שירות מדעי ולהכשיר את המדע המתמטיקאי של השיטה החדשה בפסיקה. אולם הסכסכים המדעיים שבין הגאון המתמטיקאי קאי והגאון הפיסיקאי הלכו ונתגברו עד שגרומר ראה לו הכרח להסתלק מעבודתו זו. על פי המלצתו של איינשטיין נתמנה פרופיסור באוניברסיטה המינסקאית. גלימוד ערירי נפטר במינסק כבן חמישים ושש.

תכונתו היסודית: עמקות, עמקות גאונית שמגיעת לידי פשטות גאונית. אמדאי צללל במעמקים בלא שום טורח.

הכרתי את יעקב גרומר משך כ"ה שנה. ידעתי בילדותי, בשהותי בבריסק והוא כבר אברך מפורסם כגאון. בהיותי תלמיד האוניברסיטה בברן (שווייצריה) למד אצלי את הלשון הגרמנית בכבודות מתמיהה: עם שהיה פיתר כלאחר יד שאלות חמורות במתימטיקה, נתקשה כל ימיו בלימוד שפות ונשאר נלעג לשון אפילו בעברית. יעקב גרומר (שהיה מכונה בנערותו: "יענקלע רוסנברג, על שם אבי זקנו) — נולד גאון. אני מקפיד ומדייק: גאון, גאון ולא עילוי. מרובים בכל דור עילויים מכל המינים, בעלי כשרונות מפליאים באיזה שטח מסוים, כנגדם הראויים לתואר של גאון — הם מעטים מן המעטים, ואין לערבב את התחומים שבין חזון הוירטואוסיות, המתייחדת בסגולה אחת או בסגולות אחדות מסומנת יפה בחינת מדור בפני עצמו ונתונה לשיעורים, ובין חזיון הגאוניות, הכוללת במושגה את האיש כולו ומגדירת את עצם מהותו של זה הגדרה מרווחת, ולכך אינה מסתמנת כהלכה — כגון בנידון זכרונות ובקיאות, בלשנות והיסטוריה, או מוסיקה וציור, או משחק האשקוקי וכיוצא בו — והם תוך-כדי-כך בינוניים, ועתים אף שוטים לכל דבר שאינו בכלל אותו המקצוע.

כאילו מקום חיותו בתהומות. המורכב ביותר היה נתפס לו בקלות כדבר פשוט ביותר. חידושים וגילויים מפתיעים, שאינם מתבכנים אפילו למומחים, אלא לאחרי עיון רב וגישה ממושכת. היו ניתנים מסיון דרך אגב בלא שום הטעמה והדגשה, בלא הבלטת החידוש והגילוי, כאילו הם דברים מובנים מאליהם, או כאילו לא אמר ולא כלום.

מידתו זו, אמנם, מתפרשת על ידי אצילות הרוח שהצטיין בה בכל דרכיו ונימוסיו, ואין היא כרוכה במידת ענוותנותו הקתירה. להיפך, אצילותו וענוותנותו הן תולדות לתכונתו היסודית. תכונת הפשטות הגאופית, דומה, הוא עצמו לא חש בחידושי ובגילוייו, הואיל חכה בהם בלא סורת. עשוי היה גאון זה לפעול גדולות ולהפליא את העולם בפלא גאופיותו. אילמלא לא היה חסר אותו יצר חיוני, שהוא תנאי לכל מעשה, אף למעשה רב בספירות העליונות, לאמור, אילמלא לא היה חסר את יצירה ההתחשבות או יצירה ההתכבדות. לא בלבד שהיה משולל כל זיקה לערכי תהילות ותשבחות ולא טעם מימיו טעם של בקשת גדולה ופרסום, אלא לקריה היתה בו גם אותה שאיפה טבעית של אדם להביא את כוחותיו לידי גילוי וביטוי. אפשר שמחלתו הקשה מחלת השנהבת (Elephantiasis) גרמה לכך, שנוטל ממנו היצר החיוני להתגלות ולהתבטאות, והתהלך בתוכנו אילם וכמעט עלום שם. הוא לא הניח אחריו אלא חוברת צנומה, שחיבר בשותפות עם איינשטיין, ומחקר על פונקציה מתימטית הקרויה על שמו. אגב הוא שמצא את הנוסחה המתימטית של חוק הכובד העולמי בהקבלה לכישתו של איינשטיין.

בינואר 1926 הוזמני איינשטיין לביתו, כדי לדרן עמו בעניין הנוגע לד"ר גרומר עוזרו. במשך השנים שעבד הלה במחיצת איינשטיין וסייע לו ברקע המתימטיקה של תורת היחסות, היה מקבל ממנו משכורת חדשית של מאתיים מרק. עם ירידת שער הכסף הגרמני, שוב לא הספיק לו סכום זה כדי מחייתו אף בצמצום, וראיתי לי חובה להשתדל בדבר העלאת שכרו. ברם, איינשטיין לא יכול כלל להבין שאותו

סכום אינו מספיק לרווק בברלין. אדרבא, טען כנגדי, סכום הגון הוא ויש בו לפרנס אדם בכבוד. בוא וראה כמה אני מוציא לחדש... אמרתי לו, שד"ר גרומר אנוס להוציא הוצאות יתירות על סיגריות שמחירן עלה פי הרבה. „אף אני — השיב איינשטיין — רגיל הייתי בעישון סיגריות, אבל מחמת היוקר החלפתין בקנה מקטורת“. רק לאחר שהסברתי לו, שגרומר החולה במחלת השנהבת מוציא רוב שכרו על צרכי ריפוי, נענה לי ואמר: „עכשיו אני מבין את המצב“.

הרופאים היו מסוגלים להוציא מכיסו של החולה את פרוטתו האחרונה... הוא נתרצה להשתדל בהשגת תמיכה מסויימה על מנת להעלות את שכר עוזרו. „אבל איני יודע, למי לפנות בעניין זה“. „לדעתי, עניתי, עליך לפנות למר פליכס פון מנדלסון. ברי לי שהוא לא יסרב לבקשתך“. — „דוקא משום כך אינני יכול לפנות אליו — אמר איינשטיין, — הואיל ואני ידע בו מלכתחילה, שלא יוכל להשיב את פני ריקם, הרי שבקשתי יש בה משום כפייה מוסרית ומעשה אנוס... מוטב שתציע לי לפנות לאיזה יהודי עשיר העלול גם להעניז פנים ולסרב לבקשתי, ואפנה אליו בלא שום דיחוי“. לבסוף הסכמנו שיכתוב בגידון זה למוסד מיוחד, הממונה על סיוע למלומדים.

דברנו על ד"ר גרומר. איינשטיין הילל את כשרונותיו המתמטיים של עוזרו והיה מצר על כך, שמשום מחלתו (השנהבת) לא יחא בידו לקיים את התקוות שתלו בו משעת פרסומה של מחברתו המצוינה בנידון פונקציות מסויימות. „בתורת מתימטיקאי הוא עולה בהרבה עליי“ — אמר איינשטיין.

— „אולם ד"ר גרומר מעריץ אותך אף כמתימטיקאי מצויין“. — „זו לאו דווקא“, השיב איינשטיין, — „אלא שאני מוכשר להפיק מן המתימטיקה את הנחוצ לי“.

ד"ר גרומר הוא מחונן בכשרונות בלתי מצויים, אבל מחלתו התישה את כוח יצירתו, שעשוי היה לחדש חידושים מפליאים.

פרופ' י.נ. הלוי-אפשטיין

מאת פרופ' שמחה אסף

פרופ' יעקב נתום הלוי אפשטיין ז"ל נולד בכ"ד במר-חשון תרל"ט (21.11.78) בבריסק דליטא, עיר ואם בישראל, קהילה עתיקה, שעל כיסא הרבנות שלה ישבו מוזן המהרש"ל עד חורבנה. גדולי הרבנים, המנוח התייחס, כפי ששמעתי פעם מפיו, על הגאון המפורסם ר' אריה ליב אט-

נולד בכ"ד מרחשון תרל"ט. למד בחדר, והצטיין כעילוי וילד פלא. השתלם בויינה בחכמת ישראל. בשנת תרע"א עבר לבאָרן. בתרס"ח, עם פתיחת האוניברסיטה העברית בירושלים, נתמנה פרופסור לתלמוד. השתתף בעריכת המאסף „דביר“, והיה עורך הרבעון „תרביץ“. שבו פירסם את חקירותיו המצטרפות לספרים שלמים. מפעל חייו: „המבוא לנוסח המסנה“, ספר טקסי על המשנה ומסורתה.